

Jsem zastáncem Marca Tullia Cicera, který použil slovo kultura jako metaforu (co je pěstováno) pro překlad Platónova pojmu „péče o duši“. Od 16. století se slovo kultura používá pro označení vybraných lidských činností, zejména uměleckých (tzv. „vysoká kultura“) jako literatury, výtvarného umění, hudby, případně i vědy a filosofie. Proti této vybrané, elitní vysoké kultuře, vyžadující vzdělání a péči, stála a stojí potom „nizká“ či lidová kultura -většinová populární kultura, zábava pro široké masy, obyvatelstva, např. dnes populární hudba, filmy, divadelní představení, četba, televizní představení a videohry, ale i specifický způsob sociální komunikace apod. Ve následujícím textu se budu zabývat oběma druhy kultury.

Kulturní život v Rakousku je velice bohatý a neomezuje se jen na hlavní město. I když početné skupiny Čechů žijí rozptýleny po celém rakouském území a nachází se zde i několik aktivních převážně nově založených českých spolků, budu se zabývat pouze krajangskou kulturou vídeňských Čechů. Také proto, že zde ve Vídni je nejvíce aktivních starousedlých i nověji založených krajangských spolků a českých institucí. Podle poslední statistiky sčítání lidu z roku 2001 se k české obcovací řeči/Umgangssprache přihlásilo ve Vídni 5.778 občanů. Z tohoto počtu se více než polovina nenarodila v Rakousku. Nejpočetnější skupina je věku 50 až 59 let. Více než polovina občanů, kteří se přihlásili k české obcovací řeči, je roztroušena po celém Rakousku. Česká národnostní menšina jen ve Vídni je existující českou institucionalizovanou komunitou v Rakousku. Je tedy uznána rakouskou vládou a má možnost zažádat o dotace na základě projektů a smluv u spolkového kancléřství. V posledních letech průměrně obdržely české spolky ve Vídni roční dotaci ve výši cca 380 tisíc EURO, tj. cca 9,5 miliónů korun. Z toho připadá 11% na tisk a kulturu (asi 1/6 na kulturu), sokolské organizace dostaly cca 8,5% a cca 80% procent obdrží privátní česká škola.

Vídeň nabízí velice pestrý kaleidoskop nejrůznějších kulturních programů od klasiky až po bulvární zábavu. Není tedy jednoduché v tomto městě přilákat pozornost publika, které by mělo zájem o program v českém jazyce, i když někdy je nabízen na opravdu špičkové úrovni. Jeden z mnoha důvodů ne vždy zaplněných sálů je i asimilace: nejen potomci dříve usazených již česky nerozumí, někteří mají jiný názor na „kulturu“ a jakési nepochopení pro dnešní produkce. I mladá generace zde narozených, pokud nemá bližší zájem o českou literaturu a historii, má velké problémy pochopit např. humor divadla Járy Cimrmana nebo díla jiných českých umělců a literátů, např. Stanislava Komárka.

Citát: „Česká menšina ve Vídni sestává z řady spolků, které bohužel až na malé výjimky spolu nekooperují, mají vlastní program vesměs tradičně zaměřený“. Spolková kulturní činnost u většiny spolků se pohybuje v rovině vánočních besídek s domácím programem, Martinských, Moravských hodů s Besedou, Mikulášských, oslav Dnů matek někdy spojených se zájezdem, oslavami založení spolku apod. Pokračování citátu: „My, tj. České centrum ve Vídni, spolupracujeme zejména se dvěma místními institucemi, zajímajícími se o českou kulturu. Vedle Komenského školy a gymnázia jde o Kulturní klub Čechů a Slováků ve Vídni, s nímž pořádáme filmové večery, literární čtení či besedy s českými osobnostmi“. Citát je z časopisu Přítomnost, podzim 2009.

Spolky, většinou založené po roce 1968, nemají vlastní prostory a pro pořádání kulturních akcí nejsou schopny pronajímat si prostory v české škole či jinde. Proto využívají nabídky Českého centra či velvyslanectví. Jistou nevýhodou v tomto případě zůstává, že spolky v daných prostorách nemohou vybírat vstupné. Některé tradiční spolky mají vlastní prostory –

např. místnost Slovanské Besedy v Drachengasse, Sokol vlastní dvě tělocvičny atd. V referátu se nezabývám činností české školy ve Vídni, která patří do odboru školství, a činností duchovní služby.

Přehled kulturní činnosti vídeňských Čechů

Import české kultury

Akce na českém velvyslanectví

Kulturní klub od roku 1990 pravidelně pořádá promítání českých filmů v kinosále velvyslanectví. Někdy bývá rozšířeno o diskuzi s režisérem či herci. Spolek Nová vlast organizuje Vánoční koncerty. Nepravidelné akce pořádají spolky Kontaktforum, Kulturní klub, Ateliér Jan, Rakousko-česká společnost (vystoupení českých herců, zpěváků, koncerty mladých českých umělců, Mátlův akademický sbor Brno apod.). Velvyslanectví občas umožní prezentaci ve Vídni žijících českých umělců, vědců apod. Kulturní klub na velvyslanectví také pořádá hudebně literární pořady nebo koncerty s rakouskými umělci českého a slovenského původu (herečky R. Olárová, Z. Procházková, hudebníci J. Špitková, I. Pařík, R. Renzová atd.) a dále prezentace knih spolkových nebo místních autorů, např. novináře Jindřicha Liona.

České centrum ve Vídni

Centrum dává prostor české škole Komenský ve formě prezentace prací absolventů apod. Kromě toho nabízí prostor k prezentaci a setkání ostatním spolkům. Konají se zde např. setkání českých politiků s vídeňskými Čechy, ze zástupci spolků atd. Kulturní klub využívá prostor centra k prezentaci národnostní menšiny vůči rakouským spoluobčanům/studentům k besedám, čtení, diskusím (např. „To byla Charta 77“ - setkání a vzpomínky chartistů ve Vídni), k jednáním partnery, ke schůzím apod. V této činnosti se někdy mísí vlastní spolková produkce s českým importem, např. při vystoupeních českých umělců a akademiků, kteří přijíždějí za podpory českého ministerstva kultury (literární večery S. Komárka, J. Konečného atd.). Dále se zde pořádají večery s literáty žijícími v Rakousku (P. Kohout, J. Gruša), kulaté stoly (Jaromír Oulehla - bývalý ředitel Spanische Hofreitschule/Španělské dvorní jezdecké školy a zachránce chovu koní Lipicánů, bývalá vídeňská herečka Renata Olárová), pořady k událostem z let 1968, 1989 (beseda s Lubošem Dobrovským, vídeňským novinářem Johny Krčmářem) apod.

Mezi kulturní import z České republiky patří projekce českých filmů v kinosále zastupitelského úřadu (pořádá Kulturní klub 10x do roka), nepravidelné projekce probíhají v restauraci Nachtasyl. Akademický spolek ve spolupráci se spolkem České srdce přiváží na přednášky české vědce. Importují se také divadelní přestavení. Např. spolek Kontakt Forum pořádá 2-4 představení do roka (divadlo Jára Cimrmana). Divadelní vystoupení spoluorganizuje také divadelní spolek Vlastenecká omladina a Rakousko-česká společnost. Pokud jde o import českých hudebních souborů, vystoupení pořádají spolky Nachtasyl, Kulturní klub, Akademický spolek, Omladina, Orel, Jednota Sv. Metoděje, Sokol. Jde o všechny hudební žánry: pop, metal, rokenrol, country i klasická hudba.

Vlastní produkce českých spolků ve Vídni

Ochotnické divadlo Vlastenecká omladina dělá dvě premiérová představení ročně a dále tzv. čaje o páté a taneční kurzy. Spolek Jednota Máj a Dechové lidové kvarteto Bohemia pořádají každý měsíc zábavy s tancem. Sokolské jednoty organizují občasné oslavy a společenská setkání. Akademický spolek dělá spolkové pořady.

Kulturní klub organizuje pořady v němčině, určené rakouským spoluobčanům. Šlo třeba o prezentaci knihy Marie Brandejs: Přišli jsme odjinud pro rakouský parlament a prezidenta H. Fischera. Dále jde o tzv. diplomatické akademie, např. „Der Erfrorene Frühling/Zamrzlé jaro“, což byl dialog literátů Pavla Kohouta a Jiřího Gruši, dále „Rok 1968 ve vzpomínkách československých emigrantů/Das Jahr 1968 in der Erinnerung der tschechoslowakischen Emigranten“, kde účinkovali bývalí emigranti a jejich děti, kteří v Rakousku dosáhli úspěchu. Podařilo se zorganizovat symposium „Česká národnostní menšina 1945-2000“. Ve spolupráci s Wiener Arbeitsgemeinschaft für Volksgruppenfragen – Volksgruppeninstitut/Vídeňským pracovním společenstvím pro národnostní otázky uspořádal Kulturní klub v listopadu 2009 kolokvium Die Wende vor Zwanzig Jahren und die Volksgruppen/Změna před dvaceti lety a národnostní menšiny ve Staré radnici ve Vídni. Byl zorganizován seminář Neumarkt Die Zuwanderungsbewegungen der Tschechen nach Wien und ihre Folgen/Přistěhovalecké vlny Čechů do Vídně a jejich dosah.

Dále Kulturní klub uspořádal výstavu 40 Jahre Rückblick 1968-2008 - Integration in der Emigration/Integrace v emigraci v galerii Time v centru Vídně. Kurátorkou výstavy byla česko-rakouská výtvarnice a restaurátorka Milada Zahnhausen. Mezi vystavujícími umělci byli Peter GRIC, Lubomír HNATOVIČ, Vladimír KOČÍ, Ondřej KOHOUT, Jan MILAN KRKOŠKA, Abbé J. LIBANSKÝ, Saša MAKAROVÁ, Irena RÁČEK, Otakar SLAVÍK, Otakar SLIVA, Josef SYMON, Miroslava SYMONOVÁ, Eva VONES, Milada ZAHNHAUSEN. Vernisáž navštívilo přes 400 osob. Výstavu ocenil Manfred Wagner, profesor vídeňské Universität für angewandte Kunst. Další akcí bylo premiérové čtení povídky spisovatele českého původu Milana Ráčka v galerii Time. Někteří umělci českého původu ve Vídni se spolky spolupracují aktivně nebo na požádání.

Tisk

Před rokem 1918 vycházelo na území Rakouska na 166 různých tiskovin. V současné době ve Vídni vychází čtrnáctideník Vídeňské svobodné listy. Jde o spolkové noviny Menšinové rady v rozsahu 4-10 stran formátu A3, je to tradiční list starousedlíků. Dále vychází měsíčník Kulturní klub. Charakteristickým rysem časopisu je aktuálnost a široký tématický záběr, rubriky Z české a slovenské Vídně, Kultura, Ekonomika, Události, Rozhovor, Sport a Zajímavosti. Součástí obsahu jsou fejetony a ukázky z poezie a prózy a tvorby pro děti. Kulturní klub nabízí krajanům a spoluobčanům v Rakousku současný pohled na události v české a slovenské Vídni, ale také v ČR a SR. Přináší informace o akcích české a slovenské menšiny, českých a slovenských institucí ve Vídni formou kalendária, informace českého velvyslanectví, Senátu, Poslanecké sněmovny, legislativní změny v ČR, informace ze zahraničních českých menšinových tiskovin. Jazykové zpracování odpovídá úrovni současné češtiny a slovenštiny. Časopis formátu A4 má rozsah průměrně 60 stran, je černo-bílý. Dalším periodikem je školní časopis Česká a slovenská Vídeň dnes, vycházející za podpory města Vídně, dál Sokolský tiskopis – čtvrtletník sokolské jednoty XVI/XVIII a církevní internetový Zpravodaj.

Vydavatelská činnost

Pokud jde o knihy, vydané v posledních letech, je třeba zmínit publikaci Kulturního klubu a Českého kulturně-historického centra Přišli jsme od jinud – Vídeňští Češi 1945-2005 autorky Marie Brandejs. Dále vyšla publikace 140 let akademického spolku ve Vídni a další podobné tiskoviny. Neuvádíme zde samostatné publikace česko-vídeňských autorů.

Galerijní činnost

Ateliér JAN Brabenec, pořádající výstavy zde žijících umělců. Taktéž dováží díla českých umělců.

Atelier A Ivy Šáchové, pořádá výstavy obrazů a kursy malování. Atelier A vychoval mnoho nadšenců české kultury. I ten občas dováží české umění.

Galerie Na pavlači v Institutu pro slavistiku Vídeňské univerzity - prof. Gero Fischer, dováží fotovýstavy umělců slovanských národností.

Divadlo Brett

Majiteli jsou herečka a režisérka Nika Brettschneiderová, režisér a herec Ludvík Kavín a jejich syn Jakub Kavín. Hrají německy pro rakouské publikum. Na programu mají i hry českých autorů. V divadle probíhá tzv. Středoevropský divadelní kolotoč/Mitteuropäisches Theaterkarussell divadelních souborů zemí střední Evropy.

České internetové knihkupectví

Zde je třeba zmínit podnik manželů Pastrňákových Austro Bohemia Press.

Činnost rakouských institucí, zaměřená na českou menšinu

Rakouský rozhlas a televize ORF: v rozhlasu pořady Dráták, Zvídavý mikrofon 2x v týdnu plus repríza. Televizní pořad Heimat, fremde Heimat/Domov, cizí domov, dále čtvrtletně česko-slovenský program Ozvěny. Na závěr je nutno připomenout záslušnou práci vídeňského Institutu slavistiky.

Dnes, kdy se mohou lidé svobodně pohybovat takřka po celé Evropě, nemají nově příchozí Češi potřebu se zapojovat se do práce spolků. Když se zde usadí, nepotřebují získat rakouskou státní příslušnost. Češi si nemusejí osvojit nezbytné minimum hostitelské země, přicházejí z podobné kultury a tudíž se bez potíží integrují. Samozřejmým předpokladem je znalost jazyka. Technický pokrok, tj. možnost příjmu české televize, DVD, rozhlas, internet a blízkost České republiky vytvářejí speciální prostředí pro vývoj českých spolků a jejich kulturních aktivit. Doba, kdy spolky tvořily uzavřené skupiny, je překonána. Dnes se mladí lidé stejných zájmů scházejí víceméně neorganizovaně na vysokých školách, v restauracích či hospodách, spolky nepotřebují. Někteří si objednájí měsíčník, ale většina příchozích se o něm ani nedoví.

Podle rakouských zákonů patří k české menšině pouze rakouští občané, kteří se přihlásí k české národnosti. Pokud nebudou tyto zákony změněny, nevidím budoucnost vídeňských Čechů růžově. Snad společná láska k divadlu zachrání poslední české amatérské divadlo, láska ke sportu sokolskou organizaci či Orla. Možná, že bude potřeba jinak pojatého měsíčníku s využitím internetu a moderních technologií. Ale už založení webové stránky, její údržba a aktualizace je často mimo možnosti spolků, v nichž pracují dobrovolníci. Spolky nemohou konkurovat institucím. Instituce s placenými zaměstnanci přebírají funkce spolků. Jak má časopis plánovat výdělek z inzerce, když vídeňská Slavistika umístí a rozešle na svůj adresář tento inzerát bezplatně. Je tedy potřeba nového konceptu, který by plně využíval nové technologie a měl zajištěné financování. Naděje umírá naposled.

Závěr

Být ve Vídni vídeňským Čechem a funkcionářem není příliš veselé ani výdělečné.

Problematika odsunu vyhnání rakouských Němců a atomová elektrárna Temelín nepřispívají k dobrému jménu České republiky a vyžaduje od českých politiků rozhodného a i diplomatického jednání. Na tomto místě je nutno vyslovit díky českému ministerstvu zahraničí za finanční podporu, která mnoha spolkům pomáhá k zachování jejich činnosti. Díky patří také Stálé komisi Senátu pro krajany žijící v zahraničí, která se věnuje zájmům krajanů a

podporuje jejich snahy a potřeby. Stejně je potřeba vyslovit díky organizátorům konference Krajané a kultura, tj. Mezinárodnímu koordinačnímu výboru zahraničních Čechů. Domnívám se, že taková setkání jsou potřebná, neboť umožňují srovnání a jsou předpokladem nových podnětů. Ty pak mohou pozitivně ovlivnit další vývoj krajanské činnosti.